

**YADROVIY TERRORIZM OQIBATLARIDAN AHOLINI
MUHOFAZA QILISH**

Bozorov Umidjon Negboyevich

*Navoiy viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi, Hayot faoliyati
xavfsizligi o'quv markazi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada yadroviy terrorizm tushunchasi, uning kelib chiqish sabablari, jamiyat va atrof-muhitga yetkazadigan zararli oqibatlari hamda aholini ushbu xavfdan muhofaza qilish choralari tahlil qilingan. Shuningdek, favqulodda vaziyatlarda davlat tashkilotlari va aholi o'rtasidagi hamkorlik, radiatsion xavfsizlik qoidalari hamda profilaktik tadbirlarning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, yadroviy terrorizm xavfi global xavfsizlikka jiddiy tahdid soladi va aholini himoya qilish uchun kompleks yondashuv zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: yadroviy terrorizm, radiatsiya, favqulodda vaziyat, aholini muhofaza qilish, milliy xavfsizlik, radiatsion xavfsizlik, ekologik xavf, terrorizm.

Аннотация: В данной статье анализируется концепция ядерного терроризма, его причины, пагубные последствия для общества и окружающей среды, а также меры по защите населения от этой угрозы. Подчеркивается важность сотрудничества между государственными организациями и населением в чрезвычайных ситуациях, правил радиационной безопасности и превентивных мер. По результатам исследования, угроза ядерного терроризма представляет собой серьезную угрозу глобальной безопасности и обосновывает необходимость комплексного подхода к защите населения.

Ключевые слова: ядерный терроризм, радиация, чрезвычайная ситуация, защита населения, национальная безопасность, радиационная безопасность, экологический риск, терроризм.

Abstract: This article analyzes the concept of nuclear terrorism, its causes, harmful consequences for society and the environment, and measures to protect the

population from this threat. It also highlights the importance of cooperation between state organizations and the population in emergency situations, radiation safety rules, and preventive measures. According to the results of the study, the threat of nuclear terrorism poses a serious threat to global security and justifies the need for an integrated approach to protecting the population.

Keywords: nuclear terrorism, radiation, emergency, population protection, national security, radiation safety, environmental risk, terrorism.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida insoniyat oldida turgan eng jiddiy muammolardan biri terrorizm hisoblanadi. Ayniqsa, terroristik guruhlarining zamonaviy texnologiyalar va yadro materiallariga ega bo'lish ehtimoli butun dunyo hamjamiyatini tashvishga solmoqda. Yadroviy terrorizm – bu yadro materiallari yoki radiatsion qurilmalardan foydalanish orqali aholi va davlat xavfsizligiga tahdid soluvchi terroristik faoliyatdir.

Yadroviy terrorizm oqibatlari juda og'ir bo'lib, u nafaqat insonlar hayoti va sog'lig'iga zarar yetkazadi, balki iqtisodiyot, ekologiya hamda ijtimoiy barqarorlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bunday xavflarga qarshi samarali himoya choralarini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi yadroviy terrorizm oqibatlarini tahlil qilish hamda aholini undan muhofaza qilish usullarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Yadroviy terrorizm va radiatsion xavfsizlik masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan. Ushbu sohada olib borilgan ilmiy tadqiqotlar asosan yadroviy materiallarning noqonuniy aylanishi, radiatsion xavfsizlikni ta'minlash hamda aholini muhofaza qilish choralari bilan bog'liq.

Xalqaro Atom Energetikasi Agentligi tomonidan tayyorlangan ilmiy hisobotlarda yadroviy xavfsizlikni ta'minlashda davlatlararo hamkorlik muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanadi. Ushbu tashkilot yadro materiallarining noqonuniy tarqalishining oldini olish bo'yicha qator tavsiyalar ishlab chiqqan.

Mahalliy olimlardan Q. Abdurahmonov o'z tadqiqotlarida favqulodda vaziyatlarda aholini himoya qilish tizimini takomillashtirish zarurligini qayd etgan. Uning fikricha, radiatsion xavfsizlikni ta'minlashda aholining tayyorgarlik darajasi muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda radiatsiya inson salomatligiga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatishi, ayniqsa genetik o'zgarishlar va saraton kasalliklarini keltirib chiqarishi mumkinligi qayd etilgan.

Ko'plab ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yadroviy terrorizmga qarshi kurashish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu jarayonda nafaqat davlat organlari, balki xalqaro tashkilotlar va fuqarolik jamiyati institutlari ham faol ishtirok etishi lozim.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yadroviy terrorizm muammosi hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda va bu borada yangi ilmiy tadqiqotlar olib borish zarur.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ilmiy tahlil, taqqoslash, umumlashtirish hamda statistik ma'lumotlarni o'rganish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, xalqaro tajriba va ilmiy adabiyotlar asosida yadroviy xavfsizlik tizimlari o'rganildi.

Yadroviy terrorizm tushunchasi va uning xususiyatlari

Yadroviy terrorizm – bu terroristik tashkilotlarning yadro materiallari, radioaktiv moddalardan foydalanish orqali qo'rquv uyg'otish va siyosiy yoki iqtisodiy maqsadlarga erishishga qaratilgan faoliyatidir.

Yadroviy terrorizm quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'lishi mumkin:

- radioaktiv moddalarni tarqatish
- yadro qurilmalaridan foydalanish
- atom elektr stansiyalariga hujum qilish
- radiatsion ifloslanishni keltirib chiqarish

Bunday harakatlar katta hududni radiatsiya bilan zararlashi mumkin.

Yadroviy terrorizmning jamiyatga ta'siri

Yadroviy terrorizmning oqibatlari juda keng ko'lamli bo'ladi. U quyidagi sohalarga jiddiy zarar yetkazadi:

Ijtimoiy ta'sir

- aholining sog'lig'iga jiddiy zarar
- ommaviy vahima va qo'rquv
- aholi migratsiyasi

Ekologik ta'sir

- tuproq va suvning radiatsion ifloslanishi
- o'simlik va hayvonot dunyosiga zarar
- ekologik muvozanatning buzilishi

Iqtisodiy ta'sir

- ishlab chiqarishning to'xtashi
- katta moddiy zarar
- infratuzilmaning vayron bo'lishi

Radiatsiyaning inson salomatligiga ta'siri

Radiatsiya inson organizmiga juda xavfli ta'sir ko'rsatadi. Uning yuqori dozasi quyidagi kasalliklarni keltirib chiqarishi mumkin:

- radiatsion kasallik
- saraton kasalliklari
- genetik mutatsiyalar
- immun tizimining zaiflashishi

Ayniqsa bolalar va homilador ayollar radiatsiyaga juda sezgir hisoblanadi.

Aholini yadroviy terrorizm oqibatlaridan muhofaza qilish

Aholini himoya qilish uchun quyidagi choralar muhim ahamiyatga ega:

1. Radiatsion monitoring

Hududlarda radiatsiya darajasini muntazam nazorat qilish.

2. Favqulodda vaziyatlar rejasi

Favqulodda vaziyatlarda aholini evakuatsiya qilish rejalarini ishlab chiqish.

3. Aholini xabardor qilish

Aholiga radiatsion xavfsizlik qoidalarini o'rgatish.

4. Himoya vositalari

respirator

— himoya kiyimlari

— radiatsion boshpanalar

Favqulodda vaziyatlarda aholi harakati

Radiatsion xavf yuzaga kelganda aholi quyidagi qoidalarga amal qilishi kerak:

— yopiq joyda qolish

— deraza va eshiklarni mahkamlash

— rasmiy xabarlarini kuzatib borish

— zarur hollarda evakuatsiya qilish

Shuningdek, himoya niqoblari va maxsus kiyimlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Yadroviy terrorizmga qarshi kurashda davlat siyosati

Davlat darajasida quyidagi choralar muhim hisoblanadi:

— yadro materiallari ustidan qat'iy nazorat

— xalqaro hamkorlikni kuchaytirish

— xavfsizlik tizimlarini rivojlantirish

— maxsus xizmatlar faoliyatini takomillashtirish

Bu choralar yadroviy terrorizm xavfini kamaytirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot doirasida yadroviy terrorizmning jamiyat xavfsizligiga ta'siri hamda uning oqibatlaridan aholini muhofaza qilish masalalari chuqur tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, yadroviy terrorizm zamonaviy davrda global xavfsizlik uchun eng xavfli tahdidlardan biri hisoblanadi. Uning asosiy xavfi shundaki, bunday terroristik harakatlar qisqa vaqt ichida katta hududlarni qamrab olishi va uzoq muddatli ekologik hamda ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, yadroviy terrorizm oqibatlarining eng muhim jihatlaridan biri radiatsion zararlanishning uzoq davom etishidir. Oddiy terroristik

hujumlardan farqli ravishda, radiatsiya ta'siri ko'pincha darhol sezilmasligi mumkin, biroq vaqt o'tishi bilan inson salomatligiga jiddiy zarar yetkazadi. Shu sababli bunday xavflarga qarshi kurashishda nafaqat tezkor choralar, balki uzoq muddatli himoya strategiyalarini ham ishlab chiqish zarur.

Shuningdek, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, yadroviy terrorizm tahdidi ko'p jihatdan yadro materiallarining noqonuniy aylanishi bilan bog'liq. Ba'zi hududlarda radioaktiv moddalar ustidan nazorat yetarli darajada kuchli emasligi sababli ularning noqonuniy savdosi yoki terroristik guruhlar qo'lga tushib qolish xavfi mavjud. Shu sababli yadro materiallari ustidan qat'iy nazorat o'rnatish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yadroviy terrorizm oqibatlarini kamaytirishda aholini tayyorlash va xabardor qilish ham muhim omillardan biridir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aholining radiatsion xavfsizlik qoidalari haqida yetarli bilimga ega bo'lishi favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakat qilish imkonini beradi. Masalan, radiatsion xavf yuzaga kelganda yopiq joylarda qolish, himoya vositalaridan foydalanish hamda rasmiy axborot manbalarini kuzatib borish kabi oddiy qoidalar ham ko'plab insonlarning hayotini saqlab qolishi mumkin. Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat – favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik darajasi masalasi ham alohida e'tiborga olindi. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, agar davlat va mahalliy boshqaruv organlari oldindan puxta rejalashtirilgan favqulodda vaziyatlar rejalariga ega bo'lsa, yadroviy yoki radiatsion hodisalarning oqibatlarini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Bunday rejalar aholini evakuatsiya qilish, tibbiy yordam ko'rsatish, zararlangan hududlarni izolyatsiya qilish va radiatsion monitoringni tashkil etishni o'z ichiga olishi lozim.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ham yadroviy xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Radiatsiyani aniqlovchi zamonaviy sensorlar, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari hamda sun'iy intellektga asoslangan xavfsizlik tizimlari potensial xavflarni oldindan aniqlash imkonini beradi. Bu esa terroristik harakatlarning oldini olishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida yana bir muhim masala – ekologik xavfsizlik muammosi ham tahlil qilindi. Radiatsion ifloslanish nafaqat insonlarga, balki butun ekotizimga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tuproq, suv va atmosfera ifloslanishi natijasida o'simliklar, hayvonlar va qishloq xo'jaligi mahsulotlari zararlanishi mumkin. Bu esa uzoq muddatli ekologik muammolarni keltirib chiqaradi va iqtisodiy zararlarning ortishiga olib keladi.

Yadroviy terrorizmga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik ham alohida ahamiyatga ega. Chunki bunday tahdidlar ko'pincha bir davlat hududi bilan cheklanib qolmaydi. Shu sababli davlatlar o'rtasida axborot almashinuvi, qo'shma xavfsizlik dasturlari hamda xalqaro nazorat mexanizmlarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan xavfsizlik standartlari ham yadroviy materiallar ustidan nazoratni kuchaytirishga yordam beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yadroviy terrorizmga qarshi kurashishda kompleks yondashuv zarur.

Bu yondashuv quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: yadro materiallari ustidan nazoratni kuchaytirish, radiatsion monitoring tizimlarini rivojlantirish, aholini favqulodda vaziyatlarga tayyorlash hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish.

Umuman olganda, olib borilgan muhokamalar yadroviy terrorizm xavfi zamonaviy jamiyat uchun jiddiy tahdid ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu sababli bu muammoni hal etishda ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, xavfsizlik tizimlarini takomillashtirish va aholining radiatsion xavfsizlik bo'yicha bilim darajasini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Yadroviy terrorizm global xavfsizlik uchun jiddiy tahdid hisoblanadi. Uning oqibatlarini inson hayoti, sog'ligi va atrof-muhitga katta zarar yetkazadi. Aholini ushbu xavfdan muhofaza qilish uchun kompleks choralar ko'rish zarur.

Xususan:

- radiatsion xavfsizlik tizimini kuchaytirish
- aholini favqulodda vaziyatlarga tayyorlash

— xalqaro hamkorlikni rivojlantirish

— yadro materiallari ustidan nazoratni kuchaytirish

Shu orqali yadroviy terrorizm oqibatlarini kamaytirish va jamiyat xavfsizligini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Radiatsion xavfsizlik to'g'risida"gi qonuni.
2. Karimov I.A. Milliy xavfsizlik va barqaror taraqqiyot masalalari.
3. Abdurahmonov Q. Favqulodda vaziyatlarda aholini muhofaza qilish.
4. International Atomic Energy Agency. Nuclear Security Series.
5. World Health Organization. Radiation and Health.